

ISSN 2411-0078

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

SCRIPTORIUM NOSTRUM



ЕЛЕКТРОННИЙ
ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ

2018

№ 2 (11)

SCRIPTORIUM NOSTRUM

Електронний історичний журнал. Заснований 2014 р. (ухвала вченої ради Херсонського державного університету, протокол № 13 від 26.06.2014). Виходить 3 рази на рік. Головний редактор В. Андреев.

Видання здійснює публікації за спеціальностями: 07.00.01 Історія України; 07.00.02 Всесвітня історія; 07.00.06 Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Наказом МОН України від 1.07.2016 № 820 електронний історичний журнал «SCRIPTORIUM NOSTRUM» включено до Переліку друкованих (електронних) періодичних наукових фахових видань України (додаток 12).

Адреса редакції: Херсонський державний університет, провулок 40 років Жовтня, 47, кабінет 406, Херсон, Херсонська область, 73000, Україна.

E-mail: Scriptorium@ukr.net

Рекомендовано випуск електронного історичного журналу за ухвалою вченої ради Херсонського державного університету (протокол № 3 від 29.10.2018).

Опубліковані статті відбивають точку зору авторів, яка не завжди збігається з думкою Редколегії. Відповідальність за точність цитувань несе Автор.

Усі версії статей збірника розміщуються на офіційному сайті видання: sn.kspu.edu

Scriptorium nostrum. Електронний історичний журнал / голов. ред. В. Андреев. — Херсон, 2018. — Вип. 2 (11). — 354 с.

ISSN2411-0078

Рецензенти

Дмитро Вирський

доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України

Євген Луняк

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Редакційна колегія:

Андреев Віталій Миколайович — д. і. н., професор кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка (головний редактор)

Коник Олександр Олександрович — д. і. н., професор кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету (заступник головного редактора)

Михайленко Галина Миколаївна — к. і. н., доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету (відповідальний секретар)

Капарулін Юрій Валерійович — к. і. н., доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету (технічний редактор)

Ващенко Володимир Володимирович — д. і. н., професор кафедри історіографії, джерелознавства та архівознавства Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

Верба Ігор Володимирович — д. і. н., професор кафедри історії Росії історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Водотика Сергій Григорович — д. і. н., професор кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету

Грибовський Владислав Володимирович — к. і. н., старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України

Колесник Ірина Іванівна — д. і. н., професор, провідний науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України (м. Київ)

Константінова Вікторія Миколаївна — д. і. н., професор кафедри історії України Бердянського державного педагогічного університету

Лиман Ігор Ігорович — д. і. н., професор, завідувач кафедри історії України Бердянського державного педагогічного університету

Мільчев Володимир Іванович — д. і. н., професор, декан історичного факультету Запорізького національного університету

Новацький Роман (Nowacki Roman) — доктор габілітований, професор, Політехніка Опольська (Республіка Польща)

Сень Дмитро Володимирович — д. і. н., професор Південного федерального університету (м. Ростов-на-Дону, Російська федерація)

Серженга Павел (Sierżęga Paweł) — доктор габілітований, професор, Жешівський університет (Республіка Польща)

Стемпнік Анджей (Stępnik Andrzej) — доктор габілітований, професор, Університет імені Марії Кюрі-Склодовської у Любліні (Республіка Польща)

Тельвак Віталій Васильович — д. і. н., професор кафедри всесвітньої історії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Тельвак Вікторія Петрівна — к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Трепавлов Вадим Винцерович — д. і. н., професор, головний науковий співробітник Інституту російської історії РАН, керівник Центру історії народів Росії та міжетнічних відносин (м. Москва, РФ)

Цибуленко Лариса Олександрівна — к. і. н., доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету

Цибуленко Геннадій Володимирович — к. і. н., доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету

Ясь Олексій Васильович — д. і. н., провідний науковий співробітник відділу української історіографії Інституту історії України НАН України (м. Київ)

ISSN 2411-0078

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KHERSON STATE UNIVERSITY

SCRIPTORIUM NOSTRUM



ELECTRONIC

HISTORY JOURNAL

2018

№ 2 (11)

SCRIPTORIUM NOSTRUM

Electronic History Journal. Founded 2014 (the resolution of the Academic Council of Kherson state university, protocol №13 from 26.06.2014). It is published 3 times a year. The chief editor V. Andreev.

By the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 01.07.2016 № 820, the electronic historical journal «SCRIPTORIUM NOSTRUM» is included in the List of printed (electronic) periodical scientific specialized editions of Ukraine (Annex 12).

Address of the editorial office: Kherson State University, provulok 40 rokiv Zhovtnya 47, office 406, Kherson, Kherson oblast, 73000, Ukraine.

E-mail: *Scriptorium@ukr.net*

It is recommended to issue an electronic historical journal, according to the decision of the Academic Council of Kherson State University (protocol № 3 from 29.10.2018).

Published articles reflect the point of view of the authors, which does not always coincide with the opinion of the Editorial Board. The Author is responsible for the accuracy of the quotation.

All versions of the collection's articles are posted on the official website of the publication: sn.kspu.edu

Scriptorium nostrum. Electronic History Journal / chief. ed. V. Andreev. – Kherson, 2018. – Iss. 1 (10). – 354 p.
ISSN2411-0078

Reviewers

Dmytro Vyrskyi

Doctor of Historical Sciences, Senior Research Officer of the Institute of History of Ukraine at the National Academy of Sciences of Ukraine

Yevhen Luniak

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Professor, Department of History of Ukraine, Nizhyn Gogol State University

Editorial Board:

Andreyev Vitaliy – Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of History of Ukraine of Borys Grinchenko Kyiv University (editor-in-chief)

Konyk Oleksandr – Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of History, Archaeology and Methods of Teaching of Kherson State University (Deputy Editor-in-Chief)

Mykhailenko Galyna – Candidate of Historical Sciences (Ph. D.), Associate Professor at the Department of History, Archaeology and Methods of Teaching of Kherson State University (executive secretary)

Kaparulin Yurii – Candidate of Historical Sciences (Ph. D.), Associate Professor at the Department of History, Archaeology and Methods of Teaching of Kherson State University (technical editor)

Vashchenko Volodymyr – Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of Historiography, Source Studies and Archival Studies of Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

Verba Ihor – Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of History of Russia, Faculty of History, Kyiv National Taras Shevchenko University

Vodotyka Serhii – Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of History, Archaeology and Methods of Teaching of Kherson State University

Hrybovskiy Vladyslav – Candidate of Historical Sciences (Ph. D.), Senior Scholarly Researcher in M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies, National Academy of Sciences of Ukraine

Kolesnyk Iryna – Doctor of Historical Sciences, Professor, a Leading Researcher at the Department of Ukrainian Historiography at the Institute of History of Ukraine of National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

Konstantinova Viktoriya – Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of History of Ukraine of Berdyansk State Pedagogical University

Lyman Ihor – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History of Ukraine of Berdyansk State Pedagogical University

Milchev Volodymyr – Doctor of Historical Sciences, Professor, Dean of the History Faculty of Zaporizhzhya National University

Novatskyi Roman (Nowacki Roman) – Doctor Habilitated, Professor, Politechnika Opolska (Republic of Poland)

Sen Dmytro – Doctor of Historical Sciences, Professor of Southern Federal University (Rostov-on-Don, Russian Federation)

Serzhenha Pavel (Sierżega Paweł) – Doctor Habilitated, Professor, Rzeszow University (Republic of Poland)

Stempnik Andzhei (Stępnik Andrzej) – Doctor Habilitated, Professor, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Republic of Poland)

Telvak Vitaliy – Doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of World History of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Telvak Viktoriia – Candidate of Historical Sciences (Ph. D.), Associate Professor at the Department of World History of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

Trepavlov Vadym – Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Research Officer at the Institute of Russian History of the Russian Academy of Sciences, head of the Center for the History of Russian Peoples and interethnic relations (Moscow, Russia)

Tsybulenko Larysa – Candidate of Historical Sciences (Ph. D.), Associate Professor at the Department of History of Ukraine and Methods of Teaching of Kherson State University

Tsybulenko Gennadii – Candidate of Historical Sciences (Ph. D.), Associate Professor at the Department of History, Archaeology and Methods of Teaching of Kherson State University

Зміст

Studiis

Інтелектуальна історія

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія	
Українські та румунські історики в боротьбі за східноєвропейську спадщину (Михайло Грушевський contra Ніколає Йорга)	10
Андреев Віталій	
Віктор Петров та його діяльність під час «перебудови» української академічної науки (1930-ті рр.): внесок в археологію	21

Історія України

Долженко Юрій	
Антропологічний склад населення Південноруської землі (за даними етнічної краніоскопії)	39
Котельницький Назар	
Епоха Великих реформ (1856–1874) у візії земського лібералізму північної України	81
Герасименко Микола	
Діяльність земств Півдня України з організації акушерської допомоги населенню в другій половині XIX ст.	90
Кінащук Олексій	
Українська історіографія середини XIX – початку XX століття про стосунки Війська Запорозького Низового та Росії	99
Черемісін Олександр, Михайленко Галина	
Образ міст Півдня України у подорожніх путівниках XIX століття	114
Мотенко Ярослав, Шишкіна Євгенія	
Історія селянського руху 1917–1921 років у Харківській губернії: джерелознавчий аспект	127

Всесвітня історія

Юшкевич Володимир	
Формування політики допомоги європейським біженцям в американському публічному дискурсі наприкінці 1930-х рр.	136

Бурцева Марія
Канадська імміграційна політика (сер. ХХ – поч. ХХІ ст.): основні здобутки сучасної історіографії 146

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
«Сторіччя державного ренесансу в Литві (1918 – 2018): українсько-литовські паралелі»

Андреев Віталій, Михайленко Галина
Міжнародна науково-практична конференція «Сторіччя державного ренесансу в Литві (1918 – 2018): українсько-литовські паралелі»..... 157

Біляєва Світлана
Історико-археологічна спадщина Литви та України у Херсонській області: розкопки фортеці Тягин 160

Кобалия Дмитрій
Крепость Тягинь и ее современное состояние 172

Грибовський Владислав
Козакування литовсько-руської знаті в ХVІ ст.: меритократичний інструмент задля аристократичного результату 199

Сметонене Анжелика
Лингвистическая ситуация в Великом княжестве Литовском через призму словаря К. Сирвидаса (1620 г.) 217

Теплова Інна
Походження дворянського роду Скадовських 228

Посунько Ольга
Використання норм ІІІ Литовського статуту у спадкових спорах останньої чверті ХVІІІ ст. (на судових матеріалах Катеринославського намісництва) 234

Kocherhin Ihor
Descendants of Baltic families among the Katerynoslav nobility in the end of ХVІІІ – beginning ХХ century 245

Каковкіна Ольга
Вчені з України на ІХ Археологічному з'їзді у Вільно 1893 р. 250

Винарчук Тетяна
Національно-державне відродження України та Литви початку ХХ ст.: перспективи компаративного аналізу 264

Коник Олександр	
Литовські селяни в російській Державній думі (за довідковими виданнями 1906–1913 рр.)	274
Іваницька Світлана	
Проблеми відновлення державного життя Литви у публіцистиці Сергія Єфремова 1917–1919 років	287
Бойков Олег	
Питання рецепції у литовсько-руському праві в «Працях комісії для виучування історії західно-руського та українського права ВУАН»	303
Яремчук Віталій	
«Наднаціональний» історик багатонаціонального простору в епоху націєтворення: Оникій Малиновський	313
Сметона Мариюс	
Генеалогія першого президента Литви А. Сметони: факти и предположения	329
Попечкис Егидиус	
Развитие концепции Территориальной обороны в Литовской Республике в 1990–2004 гг.	340
НАШІ АВТОРИ.....	350

Інтелектуальна історія

УДК 930.1: 303.446.4

Віталій Тельвак, Вікторія Тельвак

**УКРАЇНСЬКІ ТА РУМУНСЬКІ ІСТОРИКИ В БОРОТЬБІ ЗА
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКУ СПАДЩИНУ
(МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ CONTRA НІКОЛАЄ ЙОРГА)**

Стаття присвячена реконструкції першої українсько-румунської історіографічної полеміки в особі тогочасних лідерів національного руху Михайла Грушевського та Ніколає Йорги. Доведено, що дискусія була спричинена динамічними процесами націотворення в центральньо-східноєвропейському регіоні, котрі підштовхували істориків до обґрунтування «виключних» прав своїх народів на ту чи іншу територію та спонукали інтерпретувати події спільного з сусідами минулого, виходячи лише з власного національного інтересу. Зроблено висновок про потребу подальшого всебічного осмислення феномену історіографічних дискусій в Центральньо-Східній Європі та з'ясування їхнього впливу на динаміку міжнаціональних взаємин у регіоні.

Ключові слова: Михайло Грушевський, Ніколає Йорга, історіографічна полеміка, націотворення, Центральньо-Східна Європа.

Друга половина XIX – початок XX ст. є особливим періодом в історичній культурі народів Центральньо-Східної Європи, адже саме на цей час припадає повсюдна поява узагальнюючих національних гранд-нарративів, виконаних відповідно до методологічних вимог ранкеанської та позитивістської шкіл. Це явище стало реакцією на дедалі зростаючі темпи національного самоусвідомлення в регіоні, що охоплювали все ширші суспільні верстви. Творці цих гранд-нарративів були представниками останнього покоління енциклопедистів-гуманітаріїв, що активно ангажуючись у процеси національного відродження, нерідко приміряли на себе також ролі лідерів громадських рухів в практичних політиків (для прикладу згадаємо росіянина Павла Мілюкова чи поляка Міхала Бобжинського). В українському випадку це був Михайло Грушевський, у румунському – його дещо молодший колега Ніколає Йорга.

Долі українського та румунського істориків були багато в чому подібними. Обидва здобули блискучу історичну освіту під керівництвом видатних учителів: у М. Грушевського це був Володимир Антонович, у Н. Йорги – Александру

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

Ксенопол. І навіть в один рік – 1894 – вони стали професорами університетських кафедр всесвітньої історії – український учений у тогочасному центрі національного життя Львові, а його румунський колега у столичному Бухаресті. Жваво відгукуючись на потребу дня, обидва активно занурилися в громадсько-політичне життя і помітно вплинули на еволюцію національних рухів. Обидва певний час були засновниками перших модерних партій з однаковою назвою – Національно-демократична. Обоє доля також винесла на політичний Олімп: український вчений очолив Центральну Раду – парламент відродженої Української держави; певний час головою парламенту та, навіть, прем'єр-міністром своєї країни був румунський історик.

Прикметно, що приблизно в один час – на зламі XIX–XX ст. – і М. Грушевський, і Н. Йорга розпочали створення національних гранд-наративів. Відповідно до тогочасних канонів конструювання «ідеальної» історії народу, в таких наративах передбачалося максимально глибоке, наскільки лише дозволяли джерела, занурення в минуле у пошуку коренів власного етносу. Також, що більш важливо, в таких історіях своєму народу призначався якомога ширший ареал розселення. Таку реконструкцію уможлилювали середньовічні джерела з їхньою нерідко заплутаною етнічною номенклатурою. Вповні очікувано, що таке бажання визначити для своїх співвітчизників максимальний ареал розселення неодмінно породжувало суперечки із істориками сусідніх народів, котрі реалізовували подібні суспільні завдання та породжувані ними територіальні амбіції. Згадана історіографічна ситуація на сьогодні доволі повно досліджена в українсько-польському [16, с. 84-124], українсько-російському [8] та українсько-білоруському [13, с. 11-44] випадках. Натомість, румунський аспект проблеми, як зрештою й більш широке питання українсько-румунських історіографічних візій досі малознані [7, с. 138-141]. Найбільш докладно до вивчення цієї проблеми підійшов Eduard Baidaus, реконструювавши образ українсько-румунських відносин на сторінках фундаментальної «Історії України-Руси» М. Грушевського [18]. Його цікаві праці, де наголошується на налагодженні професійного діалогу між Йоргою та Грушевським, довели потребу спеціального аналізу українсько-румунських інтелектуальних взаємин протягом другої половини XIX – початку XX ст. Тож метою статті є спроба реконструкції першої за часом історіографічної полеміки між румунськими та українськими інтелектуалами в особі лідерів їхньої гуманітаристики. Джерелами нашої розвідки є історіографічні праці, рецензійні тексти та тогочасний епістолярій.

Перші спроби цілісного представлення минулого своїх народів обидва історики зробили рідними мовами, котрі не відносилися до загальнознаних у європейському науковому світі. Тож і рецепція цих творів, попри цілковиту новизну презентованих в них ідей і концепцій, здебільшого обмежувалася внутрішнім читацьким колом. Осмислюючи цю проблему, М. Грушевський був схильний шукати впливу ворожих українству сил: «В наукових кругах російських і польських книгу [перший том «Історії України-Руси»] ґрунтовно замовчано – як і взагалі цілу Історію [...]» [2, с. 230].

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

Утім, відкинувши емоції й осмислюючи причини байдужості європейських колег, український учений дійшов до логічного висновку про потребу презентації власних історичних гіпотез мовою тогочасної науки – німецькою. В щоденнику від 13 березня 1904 р. з цього приводу він занотував: «В сих місяцях я багато передумав над системою замовчування нас і над актуальними потребами популяризованя нашої роботи. Я багато помилився, ставши осторонь і покладаючися, що наша робота сама собі проб'є дорогу. Ні, може не пробити, бо забагато інтересованих contra» [5].

Згадане переконання про безальтернативність реалізації перекладних проєктів для донесення фаховій аудиторії здобутків істориків Центрально-Східної Європи М. Грушевський також висловив у тому ж таки 1904 р. в своїй першій рецензії на працю Н. Йорги, присвячену торговельним взаєминам Румунії (в авторській лексиці – «Волощини») зі Львовом у XVII ст. Рецензент похвалив румунського колегу за добротню виконану археографічну працю, що привернуло увагу українських учених до потреби більш ретельного дослідження колекцій міського архіву Львова. Разом із тим, оглядач вказав, що румунська мова рецензованого тексту, як і малознане періодичне видання, на сторінках якого він з'явився, природно звучує коло читачів: «[...] При малім розповсюдженню знання румунської мови, для більшості дослідників лишиться публікація [джерел] мертвим капіталом (в додатку вийшла вона в часописи *Economia nationala*, і відбитки її в продажі нема)» [6].

Переводячи своє зростаюче переконання про потребу популяризації української версії минулого Центрально-Східної Європи у практичну площину, М. Грушевський вирішив перекласти німецькою мовою перший том своєї «Історії України-Руси», доопрацювавши його зміст відповідно до поступу наукового знання за час, що минувся від першого видання книги в 1898 р. Реалізація цього плану наштовхнулася на неочікувані перепони. Адже якщо фахову сторону питання М. Грушевський поладнав доволі швидко, ґрунтовно переробивши перший том з урахуванням новинок історіографічної літератури та еволюції власних концептуальних поглядів на питання початкового періоду української історії, то справжньою проблемою став пошук перекладача.

З'ясувалося, що незважаючи на те, що німецька була однією з викладових мов у навчальних закладах Австро-Угорської імперії і володіти нею було природним для скільки-небудь освіченої людини, знайти перекладача для історіографічного тексту виявилось проблематичним. Люди, які могли б задовільно впоратись із таким відповідальним завданням, були або перевантажені роботою, або, як свідчить тогочасне листування українських гуманітаріїв, не захотіли брати на себе дійсно відповідального завдання. Наприклад, відмовляючись від пропозиції М. Грушевського, його учень Зенон Кузеля (в майбутньому – видатний мовознавець) відверто заявив: «Ваша «Історія» є першою поважною працею з обсягу історії України-Руси, що появиться на німецькій мові; перекладена історія стане невідлучним і певно часто використовуваним підручником для західно-європейських учених або і тих славянських писателів, що не були близше обзнайомлені з українськими

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

виданнями. Тому мусить вона бути доконче переложена дуже добре, гладко і поправною німеччиною. Вірний лише переклад, такий що не відповідатиме духови німецької мови, пошкодить певне багато популярності «Історії». З тої причини я не важуся братися за переклад. Тут мої сили за слабі, а відвічальність ж велика» [12, с. 11]. Знайдена, по тривалих пошуках, для такої роботи Феліція Носсіг, хоча й мала досвід перекладу німецькою творів українських письменників, була мало обізнана з фаховими особливостями твору М. Грушевського. Усе це змусило декілька разів корегувати перекладений текст. Цією роботою займався переобтяжений різними справами Іван Франко [4, с. 31]. Попри докладені зусилля, якість перекладу виявилася невисокою, на що нарікали більшість оглядачів книги.

Згадані обставини спричинили значне запізнення виходу книги – лише в 1906 р. (тобто аж через два роки після україномовної версії 1904 р.) з лейпцігського видавництва «B.G. Teubner-Verlag» вийшов ошатно виданий перший том «Історії українського народу». Втім, викликаний книгою історіографічний резонанс перевершив усі, навіть найсміливіші очікування. Це, зрештою, прогнозували українські інтелектуали, котрі подібно до Івана Копача в своїх інформаційних анонсах зазначали: «Се – без сумніву – для долі нашого народу епохальне видання. У нім перший раз запрезентувався культурному світові наш нарід устами свого найбільшого історика в світовій «бесіді учених» – і то запрезентувався так, що ми можемо бути зовсім спокійні про осуд Європи» [10]. Подібно про значення нового видання на сторінках «Літературно-наукового вісника» писав один із її перекладачів І. Франко: «Отсе виданне, се перший рішучий крок нашої наукової праці на широкий світ, перша спроба познайомити якнайширші круги західно-європейських спеціалістів із здобутками нової російської і спеціально української історіографії. Перший том «Історії України» проф. Грушевського своїм широко зачеркненим планом, солідністю свого виконання і величезним багатством визисканого та критично проробленого матеріалу як найбільше надається до зацікавлення спеціалістів першопочинами нашої історії. При тім усі добрі прикмети руського оригіналу лишаються й при перекладі, так що і для неспеціаліста головний текст являється цікавою лектурою, коли численні ноти та екскурси вводять нас у робітню фахового історика» [9, с. 595].

І, дійсно, «Історія українського народу» виявилася найбільш обговорюваною науковою книгою, коли-небудь перед тим написаною українським гуманітарієм. Про це свідчать як адресовані автору листи західноєвропейських істориків зі словами визнання, так і численні рецензії [17, с. 175-189]. На сторінках польських, чеських і німецьких періодичних видань одностайно схвалювалося авторське рішення поділитися своїми ідеями з колегами з інших країн загальнознаною тоді мовою. Також із захопленням було відзначено енциклопедичну освіченість автора та сміливість його історіографічної реконструкції. Для прикладу наведемо оцінку Александра Брікнера: «Праця п. Г[рушевського] є промовистим свідченням ученості та універсальності руського автора. Він цілком опанував величезну літературу

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

предмету – археологічну, історичну, філологічну, передусім російську, перед цим закриту для Європи сімома печатками; просто дивує нас начитаністю, знанням найбільш спеціальних, дрібних, нерідко забутих російських і німецьких праць. З тією фантастичною начитаністю в парі йде швидкість думки, самотність суджень, досконалий метод – усе це мірою цілком незвичайною [...]» [19, s. 665].

Водночас, найбільш принципові закиди стосувалися саме тлумачення М. Грушевським комплексу проблем (територіальних, термінологічних, подієвих) розмежування історичних інтересів українців з їхніми сусідами. В тлумаченні ж автором дискусійних питань з позиції українського історичного інтересу рецензенти були схильні вбачати ідеологічну мотивацію історіографічної праці автора – намагання будь-що посунути в «сиву» давнину існування власного етносу та визначити йому якомога більший ареал розселення. Як влучно відзначив Отто Гетч, концепції М. Грушевського вкотре доводять, що «національна історіографія іде пліч-о-пліч з національним пробудженням, які один одне пришвидшують та один на одне продуктивно впливають» [20, s. 223].

Активне звернення колег до «Історії українського народу» переконало М. Грушевського у виправданості витрачених зусиль і часу. Більше того, критичні зауваження переконали львівського професора у потребі продовження перекладу своїх праць німецькою для подальшого пояснення логіки аргументів на захист запропонованої моделі східноєвропейського історичного процесу. Піднесений настрій ученого, викликаний прискіпливістю уваги до своєї праці, відбився в листі до російського колеги Олександра Лаппо-Данилевського: «Мій І т. «Історії», що вийшов минулого року німецькою, переживає зараз вогняне хрещення. Поряд із більш чи менш різкими витівками, продиктованими неприхильністю до моїх «новаторств» чи особистими та політичними порахунками, мені приємно було переконатися, що і найбільш неприхильні критики не вказали мені яких-небудь дійсних недоліків в моїх висновках чи методиці; з цього боку ці неприхильні висновки, мабуть, слід було би цінити навіть вище, аніж неприхильні, особливо – голослівні компліменти. Це налаштує мене дуже прихильно на новий перегляд книги» [15, с. 330]. Утім, на заваді багатьом задуманим, а навіть і частково реалізованим перекладним проектам, стала хронічна фінансова незабезпеченість української науки та науковців.

Серед рецензентів «Історії українського народу» був і Н. Йорга, чий огляд побачив світ на сторінках лейпцизької «Literarisches Zentralblatt für Deutschland». Як і решта оглядачів, бухарестський історик пов'язав появу праці львівського колеги із загальною активізацією українського національного руху та бажанням його провідників пропагувати українські національні постулати в європейському інтелектуальному та політичному середовищі: «У цілому, ми маємо справу з твором, який служить національним устремлінням русинів, що хочуть представити себе як народ з 34 мільйонами населення, власною культурою та державними утвореннями» [21, s. 534]. Оглядач підкреслив, що рецензована книга є лише невеликою частиною багатотомного видання, над яким

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

М. Грушевський продовжує невтомно працювати. Тому цілком своєчасною, на думку Н. Йорги, є поява німецького перекладу першого тому великої праці українського вченого, яка знайомить європейського читача з ранньою історією українців. Рецензент стисло реферує зміст «Історії українського народу», вказуючи на її сильні та слабкі сторони. До перших він традиційно зараховує небуденну ерудицію М. Грушевського, ґрунтовність праці, солідність використаного джерельного та історіографічного матеріалу. Особливу наукову вартість, вважає Н. Йорга, має останній розділ книги, присвячений початкам давньоруської державності та князюванню Володимира Великого. «Грушевський, – підкреслює рецензент, – це освічений, критичний і винахідливий розум; своїм матеріалом він володіє досконало» [21, s. 533].

Разом із тим, як і його чеські та польські колеги, Н. Йорга особливо уважно сфокусувався на моментах, де безпосередньо зачіпалися інтереси румунської історіографії. Відзначимо, що це були перші в часі рефлексії румунських інтелектуалів стосовно модерної версії українського минулого. Н. Йорга закинув авторові неправдоподібність ареалу розселення предків українців у доісторичну добу та гіперболізацію українського внеску в давньоруську культурну і політичну спадщину, піддав критиці його антську теорію та антинорманізм, з певним дотепом вказав на ідеалізацію психології та звичаїв свого народу. Досить скептично рецензент налаштований й до термінології «Історії українського народу». Тут чи не найбільш спірним видається йому коректність вживання топоніму «Україна» замість звичного літописного «Русь». Також для оглядача надто громіздкою є структура книги, переобтяженість її змісту численними екскурсами, що відволікають читача від головного сюжету. Однак ця вада, зауважив Н. Йорга, взагалі притаманна вихованцям російської історіографічної традиції.

Опонуючи поглядам М. Грушевського, спеціальну критичну увагу рецензент звертає на сторінки праці, відведені характеристиці слов'янської колонізації карпатського регіону. Вказуючи на неправдоподібність території, відведеної «своїм русинам», румунський учений відверто кепкує з таких «подарунків» у вигляді придунайських земель і Семигороду. Також для Н. Йорги незрозумілим є те, чому український учений старанно уникає вживання етноніма «румуни», надаючи перевагу застарілому «волохи», та навіть робить висновки, що його колега «ненавидить назву "румуни"». Відзначимо, що при цьому оглядач не відчуває певної «дзеркальності» ситуації, повсюдно кажучи про малоросів, а не, як це робить М. Грушевський, українців. Насамкінець, попри достатньо критичний тон рецензії, критик зазначає: «Розумна та об'ємна, навіть колосальна книга буде корисною багатьом, але жодного не задовольнить, хоча вона свідчить про високу вченість, іноді й проникливість автора» [21, s. 534].

Закиди Н. Йорги не залишилися без відповіді. Приводом стало видання румунським ученим у той же час кількох частин «Історії румунського народу» німецькою мовою. На узагальнюючу студію засновника новочасної румунської історіографії відгукнувся один із найближчих учнів М. Грушевського, представник його галицької школи Мирон Кордуба. Його відгук, опублікований

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

на сторінках редактованих М. Грушевським «Записок НТШ», містив оцінки, з якими, поза сумнівом, солідаризувався сам львівський професор. Більше того, лист М. Кордуби до вчителя засвідчує, що логіка побудови та критична тональність рецензії багато в чому були спровоковані закидами Н. Йорги М. Грушевському: «Через Томашівського післав я перед місяцем простору рецензію на Йоргу «Geschichte Rumänen». Недавно читав в «Litterarisches Centralblatt» того ж Йорги критику на I том Вашої «Історії», котра схожа на фейлетонові критики з нашого «Діла», або «Руслана». Коли моя рецензія ще не видрукована, прошу казати мені її ще прислати до коректи – мавбим дещо додати» [1, с. 181]. Остання фраза пояснює структурну подібність рецензій Н. Йорги та М. Кордуби, котрий висловив румунському вченому фактично подібні закиди.

Насамперед, оглядач знайомить українську аудиторію з автором рецензованих книг. Зробити це, твердить М. Кордуба, неважко, адже ім'я Н. Йорги відоме кожному, хто хоч трохи займався сучасним науковим або політичним рухом серед румунів. Він атестує колегу «безперечно найліпше методично вишколеним з поміж румунських істориків», котрий «поклав своїми роботами і розслідами підвалини до пізнання минувшини свого народу, основу на котрій можна начертати суцільний образ розвою румунських держав відповідно до вимог теперішньої науки» [11, с. 202]. Безперечною заслугою Н. Йорги рецензент називає послідовну критичність у роботі з джерелами, що уможливило усунути з румунської історіографії багато укорінених протягом століть міфів (наприклад, про римське походження румунів).

Поряд із цим, М. Кордуба закидає автору недостатню джерельну аргументованість багатьох висунутих гіпотез. Також, на думку оглядача, Н. Йорга надмірно легковажить існуючою літературою з обговорюваних ним питань. Особливо ж це відчутно стосовно української історіографії, чий здобутки, неодноразово нарікає рецензент, цілковито залишилися поза увагою румунського автора. Наслідком такого нехтування, вказує М. Кордуба, стали поважні хиби рецензованої праці, в якій численні сюжети минулого українського-румунських взаємин висвітлено хибно або взагалі замовчано. До таких оглядач у першу чергу відніс взаємини козаків з молдавським князівством – питання, що на той час уже мало чималу українську літературу. Цілковито очікувано М. Кордуба полемізує з Н. Йоргою стосовно характеру первісної колонізації українсько-румунського етнічного порубіжжя, вказує на методологічну слабкість наведених у праці спроб підперти свої гіпотези свідченнями топонімічних джерел. Вказує український оглядач колезі й на численні хиби при передачі українських етнонімів і топонімів, спричинені румунізацією їхнього звучання. Не до вподоби М. Кордубі й літературна манера Н. Йорги, зокрема, недоречними він вважає наведені белетристичні характеристики історичних осіб. Найбільше ж український учений невдоволений зі спроб рецензованого автора відтворити життя свого народу на початку ХХ ст.: «Але тут вже покидає проф. Йорга зовсім становисько безстороннього історика

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

і стає різким націоналістом-політиком, для котрого ненавистне все, що не румунське» [11, с. 212].

Попри доволі критичний тон всього огляду, у підсумку український історик віддає належне працьовитості та таланту румунського колеги: «[...] Мусимо признати, що мимо значних хиб вона приносить багато інтересного і нового, та що все таки треба її вважати за найліпшу працю із сего обсягу. А помилки і недокладности, які ми тут старалися виказати, походять головно зі змагання автора відкинути всі дотеперішні придбання науки і стати а tout prix оригінальним, по части знова із незнання славянських наукових літератур, котрих ніякому історикові румунського народу ігнорувати не вільно» [11, с. 212-213].

Від часу появи критичного огляду М. Кордуби, праці румунського вченого, особливо ті, що хоча б якоюсь мірою стосувалися українського минулого, неодмінно потрапляли у поле зору співробітників «Записок НТШ». Прикметно, що їх завжди рецензували саме учні М. Грушевського, котрі завжди перебували в тісному контакті з учителем [14]. При цьому оглядачі, подібно до згаданого огляду М. Кордуби, неодмінно підносили фахову майстерність Н. Йорги, як і постійно вказували йому на незнання української історіографії. Останнє й мало наслідком хибну, на їхнє переконання, інтерпретацію українсько-румунських взаємин протягом багатьох століть сусідства.

Самі ж Н. Йорга та М. Грушевський більше не рецензували праць один одного. Натомість, розпочата на початку ХХ ст. полеміка перемістилася на сторінки їхніх узагальнюючих праць, де піднімалися питання реконструкції подій східноєвропейського минулого загалом та українсько-румунських взаємин, зокрема. При цьому, М. Грушевський, наприклад, з неодмінною повагою ставився до праць румунського колеги, особливо високо цінячи його археографічні видання [3]. Натомість, не менш традиційно, львівський професор не погоджувався з висвітленням Н. Йоргою дискусійних проблем спільної історії виключно крізь призму румунського інтересу.

Реконструйовану вище історіографічну полеміку можемо вважати типовою для тогочасної інтелектуальної ситуації: динамічні процеси націотворення в центральній-східноєвропейському регіоні підштовхували істориків до обґрунтування «виключних» прав своїх народів на ту чи іншу територію та спонукали інтерпретувати події спільного з сусідами минулого, виходячи лише з власного національного інтересу. Наслідком були численні дискусії, що виникаючи у фаховому середовищі, нерідко поширювалися сторінками масових періодичних видань, підштовхуючи до саморефлексії представників широких кіл інтелігенції. На жаль, це обговорення мало здебільшого «герметичний» характер, адже сторони а priori відкидали саму можливість слухності аргументів опонентів. Тож потенційна користь цих дискусій, що полягала у можливості своєїрідної «імунізації» міжетнічних конфліктів у регіоні шляхом полагождення міжсусідських непорозумінь інтелектуальним інструментарієм, була фактично змарнована. Це показали події Першої світової війни, коли спричинений нею розпад імперій довів більшу ефективність армії та зброї у вирішенні територіальних суперечок. Промовистим

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

прикладом тут стало українсько-румунське протистояння в Буковині. Все це актуалізує всебічне осмислення феномену історіографічних дискусій в Центрально-Східній Європі та з'ясування їхнього впливу на динаміку міжнаціональних взаємин у регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Взаємне листування Михайла Грушевського та Мирона Кордуби / Упорядник, автор вступних розділів і наукового коментаря Олег Купчинський. – Львів, 2016. – С. 181.
2. Грушевський М. Автобіографія, 1926 / М. Грушевський // Великий Українець : Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського / Упоряд. та підгот. текстів та фотоматеріалів, комент. та приміт. А. П. Демиденка. – К. : Веселка, 1992. – С. 230.
3. Грушевський М. С. Історія України-Руси : в 11 томах, 12 книгах / М. С. Грушевський / Редколегія : П. С. Сохань (голова) та ін. – Т. I. – К. : «Наукова думка», 1991. – С. 135 ; Т. VI. – К. : «Наукова думка», 1995. – С. 47, 63, 66, 67, 72, 602, 606 ; Т. VII. – К. : «Наукова думка», 1995. – С. 161 ; Т. IX-1. – К. : «Наукова думка», 1996. – С. 83, 90, 140, 477, 478, 485, 523, 524, 530 ; Т. IX-2. – К. : «Наукова думка», 1997. – С. 904, 905, 1546.
4. Грушевський М. Щоденник / Підг. до друку І. Гирич та О. Тодійчук / М. Грушевський // УІ. – 2006–2007. – № 4 / 1–2. – С. 31.
5. Грушевський М. Щоденник [1904–1905 рр.] / підгот. до друку І. Гирича, О. Тодійчук / М. Грушевський // Український історик. – 2006–2007. – Ч. 4/1–2. – С. 24 ; Панькова С. М. Творча майстерня вченого : до історії написання 3-го тому «Історії України-Руси» М. Грушевського / С. М. Панькова // УІЖ. – 2016. – № 3. – С. 32–38.
6. Грушевський М. Relatiile comerciale ale terilor noastra cu Lembergul, regeste ssi documenta din Archivele-Orasului Lemberg publicate de N. Jorga. Partea I, Букарешт, 1900, ст. 113 ; Studii istorice asupra Chilieii si Cetatii-Albe, de Nicolae Jorga, Букарешт, 1900, ст. 419 / М. Грушевський // Записки НТШ. – 1904. – Т. 61. – С. 18.
7. Добжанський С. Ніколає Йорга та Буковина / С. Добжанський // Питання історії України. – 2014. – Вип. 17. – С. 138–141.
8. Зашкільняк Леонід Україна між Польщею й Росією: історіографія та суспільна свідомість / Леонід Зашкільняк // Український історичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 93–113 ; Іван Куций Цивілізаційні ідентичності в українській історіографії кінця XVIII – початку XX ст.: між Слов'янщиною та Європою / Куций Іван. – Тернопіль, 2016. – 480 с.
9. І. Ф. [Франко І.] Hruševskij M. Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes. I Bd. Leipzig, Teubner 1906 / І. Ф. // ЛНВ. – 1906. – Т. XXXIII. – С. 595.
10. Копач І. Hruševskýj Michael, Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes. I Bd. Leipzig, Teubner 1906 / І. Копач // Діло. – 1906. – Ч. 34. – 15 (28) лютого.

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

11. Кордуба М. N. Jorga – Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen, Гота, 1905, т. I і II, XIV, 402-f-XV, 541 ст. (Geschichte der europäischen Staaten, hrg. von A. H. L. Heeren, F. A. Uckert, W. v. Giesebrecht u. K. Lamprecht. 34 Werk) / М. Кордуба // Записки НТШ. – 1907. – Т. 76. – С. 202-213.

12. Листи Зенона Кузелі до Михайла Грушевського // Упорядники : В. Наулко, В. Старков. – Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2005. – С. 11.

13. Масненко Віталій У полоні національних міфів. Конструювання образів добрих/поганих сусідів (випадок України, Польщі, Білорусі) / Віталій Масненко // Історичні образи «сусідів» на українсько-польсько-білоруському прикордонні: міфи – студії – пам'ять. Колективна монографія / Керів. автор. кол. та редактор В. В. Масненко. – Черкаси, 2017. – С. 11–44.

14. С. Т. [Томашівський С.] Alessandro Amira – Storia del soggiorno di Carlo XII in Turchia, scritta dal suo primo interprete... e pubblicata da N. Jorga, professore all' universita di Bucarest. Букарешт 1905, ст. 98/ С. Т. // Записки НТШ. – 1910. – Т. 93. – С. 185–186 ; З. К. [Кузеля З.] Scierile lui N. Jorga. (Junimea literatura 1911, VIII, – ст. 146-154) / З. К. // Записки НТШ. – 1912. – Т. 107. – С. 178 ; Клюк А. Нова історія Османів. N. Jorga – Geschichte des osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt, Gotha – 1908 – 11, тт. I-IV : ст. VIII-486, VI+453, VIII+479 і 512 / А. Клюк. // Записки НТШ. – 1912. – Т. 110. – С. 183–192.

15. Тельвак В. Листи Михайла Грушевського до Олександра Лаппо-Данілевського / В. Тельвак // Записки НТШ. – Львів, 2016. – Т. 270. – С. 330.

16. Тельвак Віталій Між історією та політикою: польські та українські історики у боротьбі за східноєвропейську спадщину (кінець ХІХ – початок ХХ століття) / Віталій Тельвак // Історичні образи «сусідів» на українсько-польсько-білоруському прикордонні: міфи – студії – пам'ять. Колективна монографія / Керів. автор. кол. та редактор В. В. Масненко. – Черкаси, 2017, С. 84–124.

17. Тельвак В. Німецькомовна «Історія українського народу» Михайла Грушевського в оцінках сучасників / В. Тельвак // Український історичний журнал. – 2007. – № 3, – С. 175–189.

18. Baidaus Eduard Mihail Hruşevski şi Istoria Ucrainei-Rusi / Eduard Baidaus // Revista istorică. – Т. XX. – 2009. – Nr. 3–4. – P. 309–328 ; Baidaus Eduard Relațiile româno-ucrainene în Istoria Ucrainei-Rusi. Considerente istoriografice (I) / Eduard Baidaus // Revista istorică. – Т. XXI. – 2010. – Nr. 1–2. – P. 167–182.

19. Brückner A. Dogmat normański // Kwartalnik Historyczny / A. Brückner. – Lwów, 1906. – Rocznik XX. – S. 665.

20. Höttsch O. Hruşevskij M. Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes. Leipzig, 1906 / O. Höttsch // Historische Vierteljahrshrift. – Leipzig, 1907. – B. X. – S. 223.

21. Jorga N. Hruşevskij M. Geschichte des ukrainischen (ruthenischen) Volkes. I Bd. Leipzig, Teubner 1906 / N. Jorga // Literarisches Zentralblatt für Deutschland. – Leipzig, 1907. – № 17. – S. 533–534.

Статья посвящена реконструкции первой украино-румынской историографической полемики в лице лидеров национального движения того

Тельвак Віталій, Тельвак Вікторія Українські та румунські історики в боротьбі за ...

времени Михаила Грушевского и Николае Йорги. Доказано, что дискуссия возникла как результат динамических процессов формирования наций в центрально-восточноевропейском регионе, которые подталкивали историков доказывать «исключительные» права своих народов на ту или другую территорию и интерпретировать события общего с соседом прошлого, исходя только из собственного национального интереса. Сделано вывод про необходимость дальнейшего осмысления феномена историографических дискуссий в Центрально-Восточной Европе и выяснения их влияния на динамику межнациональных отношений в регионе.

Ключевые слова: Михаил Грушевский, Николае Йорга, историографическая полемика, формирование наций, Центрально-Восточная Европа.

The article is devoted to the reconstruction of the first Ukrainian-Romanian historiographical polemic represented by leaders of the national movement Mykhailo Hrushevsky and Nicolae Iorga. It has been proved that the discussion was triggered by the dynamic processes of nation-building in the Central-Eastern European region, which pushed historians to justify the «exclusive» rights of their peoples for one territory or another, and prompted interpretation of events common to their neighbors in the past, based solely on their own national interest. The conclusion has been made on the need for further comprehension of the phenomenon of historiographical discussions in Central and Eastern Europe and of their impact on the dynamics of interethnic relations in the region.

Keywords: Mykhailo Hrushevsky, Nicolae Iorga, historiographical polemics, nation-building, Central-Eastern Europe.

НАШІ АВТОРИ

Андрєєв Віталій — доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та історіографії Херсонського державного університету.

Біляєва Світлана — доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Інституту археології НАНУ, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського Державного Педагогічного університету ім. Павла Тичини.

Бойков Олег — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету.

Бурцева Марія — аспірантка третього року навчання Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ.

Винарчук Тетяна — кандидат історичних наук, доцент кафедри новітньої історії України Запорізького національного університету.

Герасименко Микола — кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет».

Грибовський Владислав — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Долженко Юрій — молодший науковий співробітник відділу біоархеології Інституту археології НАН України.

Іваницька Світлана — кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій.

Каковкіна Ольга — кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії історичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Кінащук Олексій — аспірант кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету Запорізького національного університету.

Кобалія Дмитро — кандидат історичних наук, завідувач відділом історії, археології і природи Національного заповідника «Хортиця».

Коник Олександр — доктор історичних наук, професор кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету.

Котельницький Назар — кандидат історичних наук, член-кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН.

Кочергін Ігор — Доктор історичних наук., професор кафедри історії та політичної теорії Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

Михайленко Галина — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету.

Мотенко Ярослав — кандидат історичних наук, доцент кафедри політичної історії факультету соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Папечкіс Егідіус — докторант кафедри історії та археології Інституту історії та археології Балтійського регіону Клайпедського університету.

Посунько Ольга — кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри історії України Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара.

Сметона Маріюс — кандидат гуманітарних наук, преподаватель кафедри литовського мовного факультета філології Вільнюського університету.

Сметонене Анжеліка — кандидат гуманітарних наук, научний дослідник Центра изучения письменного наследия Інститута литовського мовного.

Тельвак Віталій — доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Тельвак Вікторія — кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Теплова Інна — кандидат історичних наук, викладач кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету.

Черемісін Олександр — доктор історичних наук, професор кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет».

Шишкіна Євгенія — кандидат історичних наук, доцент кафедри політичної історії факультету соціально-гуманітарних технологій Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Юшкевич Володимир — кандидат історичних наук, докторант кафедри нової та сучасної історії зарубіжних країн, історичний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Яремчук Віталій — доктор історичних наук, професор кафедри історії імені Миколи Ковальського Національного університету «Острозька академія».

Contents

Studiis

Intellectual History

Telvak Vitaliy, Telvak Viktoriia

The Ukrainian`s and Romanian`s historians in the grapple for the heritage of the Central-Eastern European region (Mykhailo Hrushevsky contra Nicolae Iorga) 10

Andreyev Vitaliy

Viktor Petrov and his activity at the «reconstruction» period of the Ukrainian academic science (1930s): contribution to archaeology 21

History of Ukraine

Dolzhenko Yuriy

Anthropological composition of the population of the *Southern Russ land* (according to ethnic craniology data) 39

Kotelniczky Nazar

The Epoch of Great Reforms (1856–1874) with Eyes zemsky liberalism of northern Ukraine 81

Gerasymenko Mykola

Activity of zemstvos of the South of Ukraine on the organization of obstetric care to the population in the second half of the XIX century 90

Kinashchuk Oleksii

Ukrainian historiography in the middle of the XIXth – the early XXth centuries about the relations between the Zaporozhian Host and Russia 99

Cheremisin Oleksandr, Mykhailenko Galyna

The image of the South Ukrainian towns in the travel guides of the 19TH century 114

Motenko Yaroslav, Shyshkina Yevhenia

History of peasants` movement in 1917–1921 in Kharkiv guberniya: sources aspect 127

World History

Yushkevych Volodymyr

Formation of the relief policy concerning European refugees in the American public discussion at the end of 1930 s. 136

Burtseva Mariia

Canadian Immigration Policy (from middle 20th to early 21st centuries): the Main Achievements of Contemporary Historiography 146

*Materials of the international scientific and practical conference
«Century of State Renaissance in Lithuania (1918 – 2018): Ukrainian-
Lithuanian parallels»*

Andreyev Vitaliy, Mykhailenko Galyna

International scientific and practical conference «Century of State Renaissance in Lithuania (1918 – 2018): Ukrainian-Lithuanian parallels» 157

Biliaieva Svitlana

Historical and archaeological legacy of Lithuania and Ukraine in Kherson region: the fortress Tyagin 160

Dmitriy Kobaliia

The Tiagin fortress and its modern state 172

Hrybovskyi Vladyslav

Cossack practice of the Lithuanian-Ruthenian nobility in XVI century: meritocratic tool for aristocratic result 199

Smetonienė Anželika

The linguistic situation in the GDL based on the dictionary of K. Sirvidas (1620) 228

Teplova Inna

Ancestry of noble family of Skadovsky 219

Posun'ko Olga

The use of the norms of the III Lithuanian Statute in the inheritance disputes of the last quarter of the eighteenth century (based on judicial materials of Ekaterinoslav province) 234

Kocherhin Ihor

Descendents of Baltic families among the Katerynoslav nobility in the end of XVIII – beginning XX century 245

Kakovkina Olga	
The scientists from Ukraine at the 9th Archaeological Congress in Vilno (1893)	250
Vynarchuk Tetiana	
National-state rebirthl of Ukraine and Lithuania in the earlier part of the twentieth century: perspectives of comparative analysis	264
Konyk Oleksandr	
Lithuanian peasants in the russian State Duma (by reference editions of 1906–1913)	274
Ivanytska Svetlana	
Issues of recovery states' life of Lithuania in journalistic writings Serhiy Yefremov 1917–1919 years	287
Boykov Oleg	
The issue of reception in the Lithuanian-Russian law in the «Commission's Proceedings for the Learning of Western-Russian and Ukrainian Law of the Academy of Sciences of Ukraine»	303
Yaremchuk Vitalii	
«Supranational» historian of a multinational space in the era of nation-building: Onikii Malinovsky	313
Smetona Marius	
Genealogy of the first President of Lithuania Antanas Smetona: Facts and presumptions	329
Papečkys Egidijus	
Development of conception of territorial defence in the Republic of Lithuania in 1990–2004	340
OUR AUTHORS	350